

مسئولیت پذیری نشانه سلامت روان

رابطه معنویت با مسئولیت در دانش آموزان

زهرا شاهسواری، کارشناس ارشد مشاوره خانواده

علی صلاحی، دانشجوی دانشگاه شهید بهشتی

چکیده

پژوهش حاضر با هدف «بررسی رابطه معنویت با تعهد و احساس مسئولیت در دانش آموزان» صورت پذیرفت. روش پژوهش از نوع هم‌بستگی بوده است. جامعه آماری شامل همه دانش آموزان سال سوم دبیرستان (دوره دوم متوسطه) شهرستان «رباط کریم» بود که در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ مشغول به تحصیل بودند و به روش «نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای»، نمونه‌ای به حجم ۳۰۰ نفر انتخاب شد. ابزار جمع‌آوری داده‌ها شامل «پرسش‌نامه تجربه‌های معنوی روزانه»، «ساخته اندروود و ترسی»، «پرسش‌نامه میزان تعهد» از مقیاس ریتکس و «پرسش‌نامه مسئولیت پذیری» از «مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری» اخذ شده از «پرسش‌نامه روان‌شناختی سنجش شخصیت کالیفرنیا» بودند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی، ضریب هم‌بستگی، رگرسیون و آزمون تفاوت معناداری دو گروه استفاده شد. یافته‌ها نشان دادند که بین معنویت با تعهد ($r=0/46$ و $p=0/001$) و احساس مسئولیت ($r=0/47$ و $p=0/001$) در دانش آموزان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین تعهد و مسئولیت‌پذیری ($r=0/42$ و $p=0/001$) رابطه معناداری مشاهده شد. تحلیل رگرسیون نیز نشان داد، میزان تعهد و احساس مسئولیت در مجموع $0/303$ از متغیر معنویت را تبیین می‌کند و ضریب تأثیر هر یک از متغیرهای میزان تعهد و احساس مسئولیت به ترتیب $0/342$ و $0/348$ است ($P<0/001$). بر اساس یافته‌ها چنین استنباط می‌شود که افراد دارای میزان بالاتری از معنویت، از میزان تعهد و مسئولیت‌پذیری بیشتری نیز نسبت به دیگران برخوردارند.

کلیدواژه‌ها: معنویت، تعهد، مسئولیت‌پذیری، دانش آموزان

بررسی رابطه معنویت

مقدمه

اهمیت و نقش دانش‌آموزان به‌عنوان مهم‌ترین و باارزش‌ترین سرمایه‌ها و نیروهای متخصص آینده جامعه بر کسی پوشیده نیست. بدیهی است که این نیروی باارزش وقتی می‌تواند نیازهای آتی جامعه را برآورده سازد که خوب رشد کرده باشد و دارای میزان بالایی از ویژگی‌های اخلاقی و انسانی باشد (شهرآرا، ۱۳۸۴).

یکی از معضلات قرن حاضر آشفتگی‌های عاطفی، هیجانی در رابطه‌های انسانی است. در طول تاریخ مکتب‌های متفاوت انسان‌شناسی و روان‌شناسی به دنبال ارائه راه‌حل‌هایی بودند و به انسان و نیازهای او توجه کرده‌اند. متأسفانه مکتب‌های مزبور تنها به برداشت خودشان از وجود انسان اصالت داده و مسائل را عمدتاً از یک نقطه‌نظر تفسیر کرده و سایر جنبه‌های انسان، به‌خصوص معنویات او را نادیده گرفته‌اند (ایلخانی، ۱۳۸۱).

برخی از مدل‌های شناختی، اساس و پایه نظام باورهای انسانی را عامل‌هایی همچون محیط فرد، سبک و شیوه تربیتی وی، و خصوصیت شخصی‌اش به حساب می‌آورند (شولتنس، ۱۳۸۶). اما در دیدگاه دینی به انسان در ابعاد وسیع‌تری نظیر «ایمان به غیب» توجه می‌شود که اگر این باورها تصحیح شوند، انسان می‌تواند خوب عمل کند.

دین مبین اسلام، به منظور درمان مشکلات عاطفی و هیجانی انسان معاصر، دیدگاه‌ها و الگوهای را ارائه کرده که لازم است تبیین شوند. مطالعات معنوی در روان‌شناسی در سطح

جهان موضوعی جدی و اساسی است و توجه به آن در بسیاری از کشورها در حال افزایش است. معنویت در برگیرنده چهار نوع ارتباط فرافردی، درون‌فردی، میان‌فردی و برون‌فردی است که تک‌تک آن‌ها با ابعاد وجودی انسان پیوند می‌خورند (رفیعی و همکاران، ۱۳۹۳).

به نظر می‌رسد واژه «معنویت» کلمه‌ای است مثل «عشق» که برای بسیاری از مردم اهمیت بسزایی دارد، ولی مشخص کردن مفهوم آن بسیار دشوار است. بسیاری معتقدند که معنویت فراتر از کلمه‌هاست. در حقیقت چنین به نظر می‌رسد که کلمه‌ها قادر به تشریح معنویت نیستند و کلام از سخن گفتن درباره معنویت قاصر است. مسئله دیگری که درباره معنویت مطرح می‌شود این است که معنویت با «مذهب» هم‌معنا نیست (وین، ۱۳۸۷).

ویلیام جیمز^۱ می‌گوید: «ایمان بدون شک مؤثرترین درمان اضطراب است.» و اضافه می‌کند: «ایمان نیرویی است که باید برای کمک به انسان در زندگی وجود داشته باشد. فقدان ایمان زنگ خطری است که ناتوانی انسان را در برابر سختی‌های زندگی اعلام می‌دارد.» او در جایی دیگر می‌گوید: «میان ما و خداوند رابطه‌ای ناگسستنی وجود دارد. البته در احادیث و روایات ما نسبت بندگان خدا با آفریننده هستی بیانات حکمت‌آمیزی وجود دارد. پیامبر خدا(ص) می‌فرماید: «یا عبادالله! اُنْتُمْ کَالْمَرْضَى وَ رَبُّ الْعَالَمِینَ کَالطَّبِیبِ، فَصَلِّحُ الْمَرْضَى فِیْمَا یَعْلَمُهُ

الطَّبِیبُ وَ تَدْبِیرُهُ بِهِ، لَا فِیْمَا یَسْتَهْیِیهِ الْمَرِیضُ وَ یَقْتَرِحُهُ، أَلَا فَسَلِّمُوا لِلَّهِ أَمْرَهُ تَكُونُوا مِنَ الْفَائِزِینَ. ای بندگان خدا! شما مانند بیمارید و پروردگار جهانیان چون طبیب، و صلاح بیمار در آن چیزی است که طبیب می‌داند و تشخیص می‌دهد، نه در آنچه بیمار می‌خواهد و پیشنهاد می‌کند؛ هان! پس کار خدا را به خود او بسپارید، تا از رستگاران باشید.» (تنبیه‌الخواطر: ۲/۱۱۷)

جیمز در جایی دیگر بیان می‌دارد: «همان‌طور که امواج خروشان و غلطان اقیانوس نمی‌توانند آرامش ژرفای آن را برهم بزنند و امنیت آن را برپیشان سازند، شایسته است که دگرگونی‌های سطحی و موقت زندگی، آرامش درونی انسانی را که به‌طور عمیق به خداوند ایمان دارد، بر هم نزنند. چرا که انسان متدین واقعی تسلیم اضطراب نمی‌شود، توازن شخصیت خویش را حفظ می‌کند و همواره آماده مقابله با مسائل ناخوشایندی است که احتمالاً روزگار برایش پیش می‌آورد» (جیمز، ۱۳۸۵).

کارل یونگ^۲ (روان‌کاو) می‌گوید: «در طول ۳۰ سال گذشته، افراد زیادی از ملیت‌های مختلف جهان متدمن، با من مشورت کرده‌اند و من صدها تن از بیماران را معالجه و درمان کرده‌ام. اما از میان بیمارانی که در نیمه دوم عمر خود به سر می‌برند، حتی یک بیمار را ندیدم که اساساً مشککش نیاز به یک گرایش دینی در زندگی نباشد. به جرئت می‌توانم بگویم که تک‌تک آن‌ها به این دلیل قربانی بیماری روانی شده بودند که به آنچه ادیان موجود در هر زمان به پیرامون خود می‌دهند، دست نیافته بودند. فرد فرد آن‌ها تنها وقتی که به دین و دیدگاه‌های دینی بازگشتند، به‌طور کامل درمان شدند.»

روان‌کاو دیگری به نام **بریل**^۳ معتقد است: «انسان متدین واقعی هرگز دچار بیماری‌های روانی نخواهد شد.» هنری لینک، روان‌شناس آمریکایی، در کتاب «بازگشت به ایمان» می‌گوید: «در نتیجه تجربه طولانی خود در اجرای آزمایش‌های روانی روی کارگران - در خصوص انتخابات و ارشادهای شغلی - به این موضوع پی بردم که افراد متدین و کسانی که به معابد رفت‌وآمد می‌کنند، از شخصیتی قوی‌تر و بهتر از بی‌دینان و یا کسانی برخوردار هستند که به عبادت خدا نمی‌پردازند» (وست، ۱۳۸۵: ۴۵).

«تعهد»^۴ در لغت به معنای «وصیت، سوگند، قول و پیمان، حفاظت، رعایت حرمت، امان و ذمه» است. معادل این کلمه در بیان فقها کلمه «التزام» است (شهیدثانی، ۱۳۹۰: ۵۱) و در کشورهای عربی نیز از «التزام» به جای تعهد استفاده می‌کنند (السنهوری، ۱۳۸۲). تعهد در زبان انگلیسی به معنای «الزام، قدرت الزام‌آوری، پیام یا سوگند» است و نیز «آنچه که شخص موظف به انجام یا ترک آن است» (جی‌اس‌ام، ۱۹۹۲).

همچنین، چارچوبی ارجاعی از نظام باورها که ممکن است خودساخته یا تجویز شده از جانب دیگران باشد، نیز به معنی تعهد است (برزونسکی، ۲۰۰۳). تعهد در واقع درجاتی از سرمایه‌گذاری شخصی است که یک فرد به شغل و اعتقادات خود اختصاص می‌دهد (مارسیا، ۱۹۶۶). از سوی دیگر، «تعهد

معنویت در برگیرنده چهار نوع ارتباط فرافردی، درون‌فردی، میان‌فردی و برون‌فردی است که تک‌تک آن‌ها با ابعاد وجودی انسان پیوند می‌خورند

اجتماعی»^۵ یکی از ارکان اصلی رفتار جمعی و علاقه اجتماعی در هر جامعه محسوب می‌شود. خداوند در «قرآن کریم» دربارهٔ تعهد و وفای به عهد می‌فرماید:

• «... و به عهد خود وفا کنید، زیرا عهد مورد مسئولیت است» (اسراء / ۳۴).

• «... و مؤمنین کسانی هستند که امانت‌ها و عهدهایی را که می‌بندند، مراعات می‌کنند» (بقره / ۱۷۷).

• «... و آن نیکوکاران کسانی هستند که وقتی عهدی بستند به عهد خود وفا می‌کنند». «ای کسانی که ایمان آورده‌اید به عهدهای خود وفا کنید» (مائده / ۱).

• «... بله، کسی که به عهد خود وفا کرد و تقوا ورزید، خدا متقیان را دوست می‌دارد» (آل عمران / ۷۱).

«مسئولیت‌پذیری»^۶ قابلیت پذیرش، پاسخ‌گویی و به‌عهده‌گرفتن کاری است که از کسی خواسته می‌شود، و شخص حق دارد آن را بپذیرد یا رد کند (رفعتیان، ۱۳۸۴).

مسئولیت‌پذیری در روند صحیح رشد انسان پدید

می‌آید و یکی از مهم‌ترین شاخص‌های

«رشد اجتماعی»^۷ است. بدین معنی که

افراد اجتماعی دارای میزان بالایی از

مسئولیت‌پذیری هستند. فرزندانی

که رشد و بالندگی آن‌ها با استقلال

همراه باشد، مسئولیت‌پذیرتر بار

می‌آیند. مسئولیت‌پذیری نوعی

ویژگی شخصیتی است که معمولاً

به‌صورت نگرش در ساختار روانی و

رفتاری فرد شکل می‌گیرد و متغیری

عمده و اساسی در رفتارهای اجتماعی

محسوب می‌شود. لذا در آموزش مهارت‌های

اجتماعی جایگاه جالب توجهی دارد (بهرامی، ۱۳۸۲).

در اهمیت مسئولیت‌پذیری همین بس که آن را نشانهٔ سلامت روان فرد دانسته‌اند. یعنی هر فرد هرچه مسئولیت‌پذیری بالاتری داشته باشد، از سلامت روان بیشتری برخوردار خواهد بود (شارف، ۱۳۸۱).

مسئولیت‌پذیری دارای سطوحی است: مسئولیت انسان در برابر خالق؛ مسئولیت انسان در برابر خویش؛ مسئولیت انسان در برابر خانواده؛ مسئولیت انسان در برابر جامعه؛

مسئولیت انسان در برابر محیط‌زیست (رفعتیان، ۱۳۸۴).

یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین مؤلفه‌های سبک زندگی اسلامی که بسیاری از مؤلفه‌های دیگر را تحت‌الشعاع خود قرار

می‌دهد، موضوع مسئولیت‌پذیری است. در واقع این مؤلفه است که تا حدود زیادی به زندگی انسان رنگ و بوی الهی و معنوی

می‌بخشد. چرا که انسان مادامی که زیر بار هیچ مسئولیتی نرود، نمی‌تواند به رشد و تعالی و بالندگی برسد و روح زندگی معنوی

را درک کند. خالق یکتا انسان را موجودی مسئولیت‌پذیر معرفی می‌کند و در قرآن مجید در سورهٔ قیامت آیه ۳۶ می‌فرماید:

«آیا انسان می‌پندارد که آزاد و رها و بی‌مسئولیت است؟» (آذریاجانی، ۱۳۸۸).

پژوهش‌های متعددی نشان می‌دهند که معنویت و باورهای دینی تأثیر بسزایی در سازگاری فردی و اجتماعی دانش‌آموزان

دارند (سهرابیان، ۱۳۸۹). همچنین بین معنویت و سرسختی

روان‌شناختی رابطهٔ مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

مدی^۸ (۲۰۰۲) در پژوهشی نشان داد: «باورهای مذهبی، حتی بدون توجه به چگونگی سنجش آن‌ها، با بهزیستی

اجتماعی و سلامت جسمی و روانی در زندگی مرتبط هستند. به علاوه، معنویت با برایندهای باارزش زندگی که مثبت و

شادی‌بخش هستند، رابطه دارد و امید به آینده را در فرد تقویت می‌کند» (استیجر و همکاران، ۲۰۰۸).

افرادی که در محیط‌های اجتماعی مشترک زندگی می‌کنند، غالباً اعتقاد اخلاقی مشابه دارند و به ارزش‌های انسانی، نظیر

تشریک‌مسناسی، حمایت از حقوق دیگران و اجرای ضوابط قانونی احترام می‌گذارند. اگر این اعتقادات وجود نداشته باشند، احتمال

وجود افراد در اقدامات ضداجتماعی (نامتعهدانه) بیشتر می‌شود. طبق این دیدگاه، چهار منبع برای تعهد اجتماعی مطرح می‌شوند:

الف) تعهدات نسبت به خانواده و دوستان؛

ب) تعهدات نسبت به قوانین و مقررات؛

ج) تعهدات نسبت به باورها و اعتقادات مذهبی؛

د) تعهدات نسبت به هدف‌های در دسترس.

بر اساس این نظریه، هر اندازه این

چهار تعهد ضعیف‌تر باشند، تعهدات

افراد نسبت به جامعه کمتر می‌شود

و ضعف تعهد به رفتار انحرافی

می‌انجامد (هاجن، ۲۰۰۵).

**معنویت با برایندهای
باارزش زندگی که مثبت و
شادی‌بخش هستند، رابطه
دارد و امید به آینده را در فرد
تقویت می‌کند**

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش

توصیفی از نوع هم‌بستگی است.

جامعه آماری آن همهٔ دانش‌آموزان پایهٔ

دوازدهم متوسطهٔ دوم که در شهرستان

رباط کریم (۳۳۰۰ دانش‌آموز) در سال تحصیلی

۱۳۹۸-۹۹ مشغول به تحصیل بودند. نمونه‌گیری با استفاده از

روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد که در نهایت دو مدرسه انتخاب شدند. برای تعیین حجم نمونه از

«جدول مورگان» استفاده شد. حجم اولیه بالغ بر ۳۱۰ نفر بود که پس از حذف پرسش‌نامه‌های ناقص، داده‌های متعلق به ۳۰۰

دانش‌آموز تحلیل شدند. ابزارهای پژوهش عبارت بودند از:

۱. پرسش‌نامهٔ تجربه‌های معنوی روزانه: این مقیاس توسط **آندروود و ترسی**^۹ (۲۰۰۲) ساخته شد. دارای ۱۶ سؤال و سه

خرده مقیاس احساس حضور خداوند، ارتباط با خدا و احساس مسئولیت در قبال دیگران است و آزمودنی باید در یک مقیاس

شش درجهٔ لیکرت (از اغلب اوقات تا هرگز)، میزان موافقت خود را با هر یک از عبارات‌ها مشخص کند. روایی این مقیاس

توسط مرکز پزشکی «لاک»^{۱۰} در شیکاگو تأیید شده است. پایایی خارجی آن با استفاده از آلفای کرونباخ مقادیر ۰/۹۴ و

۰/۹۵ گزارش شده است. همچنین، پایایی ایرانی این مقیاس در روش بازآزمایی ۰/۹۶ و ضریب آلفای کرونباخ آن ۰/۹۱ گزارش

شده است.

۲. مقیاس تعهد: برای سنجش تعهد نیز از خرده مقیاس «پرسش‌نامهٔ تفکر انتقادی» استفاده شد. این مقیاس هم ۱۶

فرضیه سوم: بین تعهد و احساس مسئولیت رابطه وجود دارد. فرضیه چهارم: میزان معنویت در دختران و پسران متفاوت است.

جدول ۳. ضرب‌بهای هم‌بستگی بین معنویت، تعهد و احساس مسئولیت

متغیر	معنویت	تعهد	مسئولیت پذیری	سطح معناداری
معنویت	-	-	-	۰/۰۰۱
تعهد	۰/۴۶	-	-	۰/۰۰۱
مسئولیت‌پذیری	۰/۴۷	۰/۴۲	-	۰/۰۰۱

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، بین «معنویت» و «میزان تعهد» رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ($p=0/001$ و $r=0/46$). بنابراین فرضیه اول تأیید می‌شود. بدین معنا که هرچه میزان معنویت فرد بالاتر باشد، میزان تعهد او نیز بالاتر است و برعکس.

همچنین بین «معنویت» و «میزان احساس مسئولیت» رابطه مثبت و معناداری ($p=0/001$ و $r=0/47$) وجود دارد. بدین معنا که هرچه میزان معنویت فرد بالاتر باشد، میزان احساس مسئولیت او نیز بالاتر است و برعکس. لذا فرضیه دوم نیز تأیید می‌شود.

دیگر اینکه مشخص شد، بین «میزان تعهد» و «مسئولیت‌پذیری» رابطه مثبت و معناداری ($p=0/001$ و $r=0/42$) وجود دارد. لذا فرضیه سوم نیز تأیید می‌شود. پس چنین استنباط می‌کنیم که هرچه میزان تعهد در فردی بالاتر باشد، به همان میزان احساس مسئولیت نیز در او بیشتر است و برعکس.

بدیهی است که سهم هر یک از متغیرها (میزان تعهد و احساس مسئولیت) در پیش‌بینی معنویت متفاوت است. لذا برای مشخص شدن این مهم از تحلیل رگرسیون استفاده کردیم (جدول ۴).

جدول ۴. نتایج تحلیل رگرسیون معنویت از روی تعهد و احساس مسئولیت

متغیر پیش‌بین	B	B	R	R ²
تعهد	۰/۳۷۵	۰/۳۴۲	۰/۵۳۷	۰/۳۰۳
احساس مسئولیت	۰/۲۴۵	۰/۳۴۸		

$P < 0/001$

چنانچه در جدول ۴ مشاهده می‌شود، ضریب تأثیر هر یک از متغیرهای میزان تعهد و احساس مسئولیت به ترتیب $0/342$ و $0/348$ است ($P < 0/001$).

جدول ۵. مقایسه میزان معنویت در دختران و پسران دانش‌آموز

گروه‌ها	M	SD	df	T	p
دختران	۷۶/۷۳	۸/۴۲	۲۹۶	۰/۹۲۴	۰/۳۵۶
پسران	۷۴/۸۷	۹/۱۸			

عبارت دارد که آزمودنی باید در یک مقیاس شش درجه‌ای لیکرت (از کاملاً موافقم تا شدیداً مخالفم) میزان موافقت یا مخالفت خود را با هر یک از عبارات مشخص کند.

۳. مقیاس مسئولیت‌پذیری: برای سنجش متغیر مسئولیت‌پذیری از «مقیاس سنجش مسئولیت‌پذیری»، اخذ شده از «پرسش‌نامه روان‌شناختی سنجش شخصیت کالیفرنیا» استفاده شد. مقیاس مذکور برای ارزیابی افراد بهنجار ۱۲ سال به بالا تهیه شده است و آزمودنی‌ها به صورت صحیح و غلط به سؤال‌های آن پاسخ می‌دهند. پرسش‌نامه روان‌شناختی کالیفرنیا یکی از بهترین پرسش‌نامه‌های مداد کاغذی موجود، برای اندازه‌گیری ویژگی‌های شخصی افراد بهنجار است. هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی و به مدت حداکثر یک ساعت اجرا می‌شود و از دقت قابل ملاحظه‌ای برای پیش‌بینی‌های رفتاری برخوردار است.

برای بررسی و آزمون فرضیه‌ها نیز از روش‌های آمار توصیفی، میانگین و انحراف استاندارد و همچنین از روش‌های آمار استنباطی، آزمون معنی‌داری ضریب هم‌بستگی پیرسون و آزمون مقایسه گروه‌ها (T مستقل) استفاده کردیم. برای تعیین نقش هر یک از متغیرها در پیش‌بینی معنویت از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام بهره گرفتیم. برای تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزار «spss ۱۶» کمک گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

بخش اول: اطلاعات توصیفی

جدول ۱. توزیع فراوانی آزمودنی‌ها بر حسب جنس

شاخص	فراوانی	درصد
پسر	۱۴۷	۴۹
دختر	۱۵۳	۵۱
کل	۳۰۰	۱۰۰

جدول ۲. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف استاندارد
سن	۱۶	۱۸	۱۷	۱
معنویت	۴۲	۹۸	۷۵/۱۸	۱/۰۵
تعهد	۳۲	۹۱	۷۶/۱۱	۹/۲۱
احساس مسئولیت	۱۵	۴۱	۲۱	۸/۴

بخش دوم: اطلاعات استنباطی

در این قسمت به یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها در پاسخ به فرضیه‌ها و سؤال‌های پژوهش می‌پردازیم: فرضیه اول: بین معنویت و میزان تعهد رابطه وجود دارد. فرضیه دوم: بین معنویت و احساس مسئولیت رابطه وجود دارد.

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، بین میزان معنویت در دانش‌آموزان دختر و پسر ($P < 0/05$ و $T = 0/924$) تفاوت معناداری وجود ندارد ($P = 0/356$).

بحث و نتیجه‌گیری

معنویت باوری است بنیادین به وجود قدرتی برتر، موجود و نیرویی که حاکم بر کل است. برای هر کسی و هر چیزی هدفی است و هستی بی‌معنا یا بدون هدف نیست. قدرتی برتر وجود دارد که بر همه چیز نفوذ دارد. باورهای مذهبی بر تمام ابعاد وجود و شخصیت فرد تأثیر می‌گذارند و چه‌بسا خلاقیت و نوآوری را در او پرورش می‌دهند (مقبی و همکاران، ۱۳۸۳) و باعث سلامت روانش می‌شوند.

هدف از پژوهش حاضر تعیین رابطه بین معنویت با تعهد و احساس مسئولیت در قبال دیگران بود. تعهد اجتماعی یکی از ارکان و مؤلفه‌های مهم رفتار جمعی در هر جامعه است. احساس مسئولیت یکی از ارکان اصلی سلامت روان فرد است و سبب می‌شود شخص برای کسب موفقیت بکوشد، محیط درونی و بیرونی خود را کنترل کند، خودتنظیم باشد و در عین حال نسبت به دیگران احساس تعلق داشته باشد. فرد مسئول و متعهد از تمام قوای خود بهره می‌گیرد تا بر آنچه که خود را ملزم و متعهد به آن می‌داند، عمل کند. او از این رهگذر احساس مفیدبودن و

تعلق داشتن را تجربه می‌کند. بدیهی است جامعه موفق و پویا به شهروندانی متعهد و مسئولیت‌پذیر نیازمند است تا به آرمان‌های خود تحقق بخشد.

اگر جامعه‌ای بتواند حس مسئولیت‌پذیری و تعهد را در جوانان خود پرورش دهد، می‌تواند در آینده انتظار جامعه‌ای پویا را داشته باشد. بسیاری از نظریه‌پردازان انسان‌گرا، از جمله گلاسر نیز مسئولیت‌پذیری و تعهد را نشان‌دهنده سلامت روان فرد می‌دانند. گلاسر معتقد است، افرادی که احساس مسئولیت بیشتری دارند، پویاتر و از نظر روانی سالم‌ترند. خداوند نیز انسان را آزاد آفریده است و در پرتو آزادی او را مسئول می‌داند. چرا که اگر او در قبال اعمال خود مسئول نباشد، پس روز حساب معنا پیدا نمی‌کند. باید بکوشیم با پرورش باورهای معنوی در دانش‌آموزان، نه تنها تعهد و مسئولیت‌پذیری را در آنان بالا ببریم بلکه آینده‌ای پویا را برایشان رقم بزنیم در این صورت شهروندانی خواهیم داشت که از نظر روانی سالم و از نظر فکری و اخلاقی پویا و خلاق هستند.

پیشنهاد

این پژوهش در حجم وسیع‌تر و در ارگان‌ها و نهادهای دیگر نیز انجام گیرد و نتایج مقایسه شوند و به‌طور جدی در تصمیم‌گیری‌ها و انجام اقدامات مورد توجه قرار گیرند.

پی‌نوشت‌ها

1. William James
2. Yong
3. Bril
4. commitment
5. Sotiol commitment
6. responsibility
7. social growth
8. Maddi
9. Underwood & Teresi
10. Luke

منابع

۱. قرآن مجید.
۲. السنه‌پوری، عبدالرزاق احمد (۱۳۸۲). انتقال و سقوط تعهد. مرکز ترجمه و نشر کتاب. تهران.
۳. بهرامی، فاطمه؛ ملیکان، حسین؛ عابدی محمد رضا (۱۳۸۳). «بررسی و مقایسه راهکارهای افزایش مسئولیت‌پذیری بین دانش‌آموزان دوره راهنمایی شهر اصفهان». نشریه آموزه. شماره ۱۷.
۴. حمیدی، نجمه و دهقانی زاده، زهرا (۱۳۹۱). «رابطه معنویت، تعهد سازمانی و سلامت عمومی با عملکرد شغلی در پرستاران». فصلنامه مدیریت پرستاری. دوره اول. شماره ۲.
۵. شهید ثانی، زین‌الدین بن علی (۱۳۹۰). «مسائلک الافهام فی شرح شرائع الاسلام». چاپ سنگی. تهران.
۶. رفیعی، احمد و همکاران (۱۳۹۳). «بررسی رابطه معنویت سازمانی و تعهد مدیران ورزش». پژوهشنامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی. سال ۱۱. شماره ۲۱.
۸. رضایی، محمد (۱۳۸۵). «بررسی رابطه بین شیوه‌های فرزندپروری مادران با بلوغ اجتماعی دانش‌آموزان دوره راهنمایی شهر تهران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت‌معلم. تهران.
۹. وست، و. (۱۳۸۵). «روان‌درمانی و معنویت». ترجمه سلطانعلی شیرافکن و شهریار شهیدی. انتشارات رشد. تهران.
۱۰. شارف، ریچارد اس. (۱۳۸۱). نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی. ترجمه مهرداد فیروزخ. انتشارات رسا. تهران.
۱۱. شولتس، دوان (۱۳۸۶). روان‌شناسی کمال (الگوهای شخصیت سالم). ترجمه گیتی خوشدل. نشر پیکان. تهران.
۱۲. شهرآرا، مهناز (۱۳۸۴). روان‌شناسی رشد نوجوان «دیدگاه تحولی». نشر علم. تهران.
۱۳. سهرابی، طاهره (۱۳۸۹). «بررسی رابطه نگرش مذهبی و میزان سازگاری فردی و اجتماعی دانش‌آموزان دبیرستانی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی. دانشگاه الزهرا (س)، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی. تهران.
۱۴. طالبی، ابوتراب و خوشبین، یوسف (۱۳۹۱). «مسئولیت‌پذیری اجتماعی نوجوانان». فصلنامه علوم اجتماعی. شماره ۵۹.
۱۵. میردردی‌کوند، فضل‌الله؛ رحیمی پور، طاهره؛ سلیمی، حسین (۱۳۹۳). «بررسی تأثیر رویکرد گروه‌درمانی معنوی بر میزان سخت‌رویی دانش‌آموزان». نشریه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی. دوره شانزدهم. شماره ۱.
۱۶. بزرگ بفرویی، کاظم (۱۳۹۳). «لترخشی آموزش معنویت درمانی از دیدگاه اسلام بر بهزیستی روان‌شناختی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان». نشریه اخلاق. دوره چهارم. شماره ۴.
۱۷. علیزاده، عزیزه؛ کاظمی، محمدحسین؛ جمالی، زهرا؛ براتی، محمد؛ عزیزی، مریم (۱۳۹۳). نقش هیجانی معنویت روی استرس شغلی پرستاران. نشریه پرستاران و پزشک در رزم دوره سوم. شماره ۲۵.
۱۸. رئیس، مرصیه؛ احمدی طهران، هدی؛ حدیدی، سعیده (۱۳۹۳). ارتباط هوش معنوی با شادکامی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان. مجله آموزش در علوم پزشکی. دوره سیزدهم. شماره ۵.
۱۹. رسولی‌نژاد، مرتضی و شیبانی، حسین (۱۳۹۳). «رابطه بین معنویت و تعهد و احساس مسئولیت دانشجویان». نشریه فرهنگ در دانشگاه اسلامی. دوره دهم. شماره ۱.
۲۰. میرمسعود، فاطمه؛ زارع، محمد؛ خرازی افرا، فاطمه (۱۳۹۳). «بررسی رابطه بین رشد معنویت و چگونگی مقابله با شرایط استرس‌زا بین اترن‌ها». نشریه علوم پزشکی دانشگاه آزاد اسلامی. دوره بیست‌وچهارم. شماره ۱.
۲۱. نودری، جمشید و غلامی، یونس (۱۳۸۹). «بررسی رابطه جهت‌گیری مذهبی و التزام عملی به اعتقادات اسلامی با سلامت روان دانشجویان». فصلنامه مطالعات اسلام و روان‌شناسی. دوره چهارم. شماره ۷.
۲۲. ایلخانی، محمد (۱۳۸۱). مقاله دین و فلسفه در غرب مسیحی». فصلنامه هفت‌آسمان. شماره ۵.
۲۳. آذربایجانی، مسعود (۱۳۷۹). «مفهوم ایمان در قرآن کریم». پایان‌نامه کارشناسی ارشد الهیات و معارف اسلامی. مؤسسه امام خمینی. قم.
۲۴. آذربایجانی، مسعود (۱۳۸۸). «روان‌شناسی دین از دیدگاه ویلیام جیمز». انتشارات حوزه. قم.
۲۵. مقبلی، محمد؛ رهبر، امیرحسین؛ اسلامی، حسن (۱۳۸۳). «معنویت سازمانی و تأثیر آن در خلاقیت کارکنان». فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. شماره ۳ و ۴.
۲۶. جیمز، ویلیام (۱۳۸۵). پراگماتیست. ترجمه عبدالکریم رشیدیان. انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی. تهران.
۲۷. وین، برادفوت (۱۳۸۷). تجربه دینی. ترجمه عباس یزدانی. مؤسسه فرهنگی طه. قم.
28. Allen, A. Mintrom, Michael. (2015). Responsibility and School Governance, Educational Policy originally published online.
29. Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and Well-Being: does commitment matter? An International Journal of Theory and Research. 3(1), 131-142.
30. C.L.Park and L.H.Cohen(2010). "Religious and nonreligious coping with the death of friend". Journal of cognitive therapy and research. 17, p:40.
31. Elkins, D.N., Hedstrom, L.J., Hu ghes, L.L., Leaf, J.A. & Saunders, C(2007). Toward a humanistic phenomenological spirituality: Definition, description, and measurement. Journal of Humanistic psychology, 28 (4), 5- 18.
32. Hagan, J. (2005). Crime and Disrepute. U.S.A: Pine Forge
33. Lippman LH, McIntosh H. (2010) The Demographics of Spirituality and Religiosity among Youth: International and U.S. Patterns. Trends Child Res Brief: 21:19.
34. ress. Hirschi, T. (2016). Causes of delinquency. Berkeley and Los
35. Krishna Kumar S, Neak Ch. (2008). The iWhati, iWhyi, and iHowi of Angeles: University of California Press. spirituality in the workplace. Journal of managerial psychology 17(3): 153-164.
36. Maddi, S.R. (2002) The role of hardiness and religiosity in depression and anger. Second Biannual International Conference on Personal Meaning: Freedom, responsibility and justice (July 2002). <http://www.meaning.ca/conference/program.doc>.
37. Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. Journal of Personality and Social Psychology, 3(5), 551-558.
38. Osman J, Russell R(2005) The Spiritual Aspects of Health. J School Health; 49(6):359.
39. Steger M F, Kawabata Y, Shimai S, et al. (2008). The meaningful life in Japan and the United States: Levels and correlates of meaning in life. J Research in Personality; 42, 660-678.
40. Wigfield, a., & Eccles, j. (2008). The development of achievement task values. A theoretical analysis. In J.P. Eccles, J.P. Eccles, & J.P. Eccles (Eds.), *Spiritual Health: The Next Frontier*. Eur J Public Health 2006; 16:457.
41. Theodora Issa, David Pick. (2011) An interpretive mixed-methods analysis of ethics, spirituality and aesthetics in the Australian services sector. Business Ethics: A European Review Volume 20, Number 1, January, pg. 45.
42. Karakas, Fahri. (2010) Spirituality and performance in organizations: a literature review. Journal of Business Ethics, 94 (pp. 89-106).
43. J.S.M. (1992). Oxford English Dictionary. London: Oxford. Obligation.